

Position paper ter ondersteuning Rondetafelgesprek over het afschaffen van btw op groente en fruit – blok III – gedragseconomen - 15.25 tot 16.25

Dr. Wilma Waterlander, Universitair Docent, Amsterdam UMC – Universiteit van Amsterdam, Afdeling Public & Occupational Health

Dr. Coosje Dijkstra, Universitair Docent, Vrije Universiteit Amsterdam, Afdeling Gezondheidswetenschappen

Gezondheidswetenschappen vs. Economie

Volgens opinieonderzoek is het voornemen om de BTW op groente en fruit te verlagen de populairste maatregel uit het hele regeerakkoord¹. Binnen de gezondheids- en voedingswetenschappen is al meerdere jaren consensus dat dergelijke prijsmaatregelen zeer effectief en nodig zijn om de consumptie van gezonde voeding te stimuleren. Economen zijn echter niet enthousiast over de BTW als instrument hiervoor¹. Dit was ook de belangrijkste conclusie van het SEO rapport, dat nog een stap verder gaat, want de auteurs stellen: “Een verlaging van het btw-tarief op groente en fruit van 9 procent naar 0 procent is juridisch niet houdbaar en moeilijk uitvoerbaar. Bovendien heeft het nauwelijks effect op de consumptie van groente en fruit en is de maatregel duur.”

Effectiviteit van prijsmaatregelen

Met name het laatste deel van deze conclusie is opvallend want de effectiviteit van een BTW verlaging is in dit rapport namelijk niet wetenschappelijk onderzocht². Als we kijken naar wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van prijsverlagingen op groente en fruitconsumptie, zien we wel degelijk dat dit leidt tot een hogere consumptie. Een Nederlands onderzoek, waarbij deelnemers willekeurig 6 maanden; a) 50% korting kregen op groente en fruit, b) voorlichting kregen over groente en fruit (onder begeleiding van een diëtiste), c) een combinatie van beide, of c) niks (controle groep) liet zien dat mensen in de groep met korting significant meer groente en fruit gingen eten, terwijl we geen effect zagen in de groep die alleen voorlichting kreeg³. In dit onderzoek was de korting relatief hoog (50%), maar ook ander onderzoek waar de korting 20% bedroeg, liet zien dat dit resulteert in significant hogere groente en fruit aankopen⁴, alsmede een significante gezondheidswinst op bevolkingsniveau opleverde.⁵ Niet voor niks adviseert de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) al jaren om prijsmaatregelen op voeding in te voeren, waaronder het goedkoper maken van groente en fruit.⁶

BTW als instrument

De crux zit hem dan ook niet in de vraag *of* het goedkoper maken van groente en fruit effectief is om de aankoop en consumptie hiervan te stimuleren, maar in de vraag *of* de BTW hiervoor het juiste instrument is. Een groot voordeel van de BTW is dat het universeel is, namelijk het is van

¹ Hagenaars L., Waterlander W., Gezondheidsbelastingen in Rutte IV. Van ambities naar concreet beleid. Nederlands Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen. 2022

² Om tot deze conclusie te komen, is gekeken naar verschillende afbakeningen van groente en fruit. Opvallend hierin is dat voor de afbakening van groente en fruit die in de gezondheidswetenschappen gangbaar zijn (namelijk die van het Voedingscentrum), niet is onderzocht wat de effecten zijn op gezondheid, omdat deze als niet uitvoerbaar wordt gekwalificeerd.

³ Waterlander, W., M. R. de Boer, A. J. Schuit, J. C. Seidell and I. H. M. Steenhuis. Price discounts significantly enhance fruit and vegetable purchases when combined with nutrition education: a randomized controlled supermarket trial. American Journal of Clinical Nutrition 2013 Vol. 97 Issue 4 Pages 886-895

⁴ Waterlander, W., Jiang, Y., Nghiem, N., Eyles, H., Wilson, N., et al. The effect of food price changes on consumer purchases: a randomised experiment. Lancet Public Health 2019.

⁵ Blakely, T., Cleghorn C., Mizdrak A., Waterlander W., Nghiem N., et al., The effect of food taxes and subsidies on population health and health costs: a modelling study Lancet Public Health 2020.

⁶ WHO (2018) Time to deliver. Report of the WHO Independent High-Level Commission on Noncommunicable Diseases

toepassing op de gehele bevolking en levert daarmee potentieel de grootste gezondheidswinst op, omdat iedereen er aan wordt blootgesteld. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld een specifieke subsidiemaatregel voor lagere inkomensgroepen. Het SEO rapport stelt dat daarom lagere inkomensgroepen minder zouden profiteren van de BTW verlaging omdat zij minder groente en fruit kopen. Echter blijkt uit onderzoek dat de hoge prijs van groente en fruit voor mensen met een lager inkomen en een lagere opleiding vaker een barrière te zijn om deze producten te kopen en mag men verwachten dat als deze barrière weggenomen wordt juist bij deze groepen een prijsverlaging effectief is⁷. Uit het eerder aangehaalde onderzoek bleek dit ook zo te zijn en zagen we dat juist mensen met een lagere sociaal economische positie meer groente en fruit gingen kopen toen dit goedkoper werd⁸.

Afbakening groente en fruit

Een ander twistpunt in de discussie is de afbakening van het begrip groente en fruit. Ons inziens zouden hiervoor de Richtlijnen Goede Voeding van de Gezondheidsraad en/of de aanbevelingen van het Voedingscentrum leidend moeten zijn. Dus, alle verse en onbewerkte groente en fruit vallen onder het verlaagde BTW tarief (of de subsidie), alsmede bevroren of ingeblikte groente en fruit zonder toegevoegd suiker of zout. In het eerder genoemde onderzoek uit 2013, maar ook in diverse andere Nederlandse supermarkstudies waarbij intensief samengewerkt werd met de supermarkten^{9,10} hebben wij deze indeling ook gehanteerd en bleek het praktisch goed uitvoerbaar. Het SEO rapport laat ook zien dat Italië en Letland voorbeelden zijn van landen waar een verlaagd BTW tarief op groente en fruit succesvol is doorgevoerd. “Beide landen hanteren een lijst waarop de producten staan die onder het lagere tarief vallen. Een lijst zorgt voor heldere regels waar ondernemingen zich aan kunnen houden en vergroot zo de rechtszekerheid en uitvoerbaarheid In een gesprek met Letse deskundigen gaven zij aan dat er geen rechtszaken zijn geweest met betrekking tot neutraliteit.”

Conclusie

Kortom, het verlagen van de prijs van groente en fruit is effectief om de aankoop hiervan te stimuleren en leidt tot significante gezondheidswinst op bevolkingsniveau. Vanuit gezondheidsoogpunt, zouden verse groente en fruit, alsmede groente en fruit uit diepvries of pot/blik zonder toegevoegd suiker of zout, hier onder kunnen vallen. De maatregel zou wetenschappelijk geëvalueerd moeten worden om de korte- en lange termijn effecten goed inzichtelijk te maken. Omdat het beïnvloeden van voedingsgedrag een complexe uitdaging vormt zou deze maatregel gecombineerd moeten worden met andere prijsmaatregelen, zoals een suikerbelasting en/of frisdrankbelasting op ongezondere producten.

⁷ Dijkstra, S., Neter, J., Van Stralen, M., Knol, D., Brouwer, I., Huisman, M., & Visser, M. (2015). The role of perceived barriers in explaining socio-economic status differences in adherence to the fruit, vegetable and fish guidelines in older adults: A mediation study. *Public Health Nutrition*, 18(5), 797-808.

⁸ Waterlander W., de Mul A., Schuit, J., Seidell JC., and Steenhuis IH. Perceptions on the use of pricing strategies to stimulate healthy eating among residents of deprived neighbourhoods: a focus group study. *Int J Behav Nutr Phys Act* 2010

⁹ Huitink M, Poelman MP, Seidell JC, Pleus M, Hofkamp T, Kuin C, Dijkstra SC. Can unhealthy food purchases at checkout counters be discouraged by introducing healthier snacks? A real-life experiment in supermarkets in deprived urban areas in the Netherlands. *BMC Public Health*. 2020 Apr 21;20(1):542.

¹⁰ Huitink M, Poelman MP, van den Eynde E, Seidell JC, Dijkstra SC. Social norm nudges in shopping trolleys to promote vegetable purchases: A quasi-experimental study in a supermarket in a deprived urban area in the Netherlands. *Appetite*. 2020 Aug